

4. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара : Бахрах, 1998. – 668 с.

5. Kagan S. & Kagan M. Multiple Intelligence. The Complete MI Book / S. Kagan & M. Kagan. – San Clemente, CA, 2004. – 828 p.

Анотація

У статті розкрито сутність авторських підходів до діагностики мотиваційного, когнітивного, операційного, особистісного критеріїв готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання, обґрунтовано зміст рівнів сформованості кожного критерію.

Ключові слова: діагностика, діагностичний інструментарій, готовність майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Аннотация

В статье раскрыта сущность авторских подходов к диагностике мотивационного, когнитивного, операционного, личностного критериев готовности будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения, обосновано содержание уровней сформированности каждого критерия.

Ключевые слова: диагностика, диагностический инструментарий, готовность будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения.

Summary

The essence of the author's approaches for defining motivational, cognitive, operating and personality criteria of future dentists' readiness to professional cooperation by means of interactive methods has been exposed in the article. The contents of indexes to every criterion has been grounded.

Keywords: diagnostics, diagnostic tool, future dentists' readiness to professional cooperation by means of interactive methods.

УДК 378.046.4: 376.545

В. В. Ушмарова,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди)

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ І ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Будь-яке педагогічне явище або процес підлягає не лише опису й поясненню, але й вимагає прогнозування. Ефективність прогностичної функції педагогіки тим вище, чим більше вона спирається на закони, закономірності та тенденції. Знаючи основні закономірності та тенденції розвитку педагогічних явищ і процесів, їх можна передбачити, проектувати і коригувати. Виявлені закономірності, сформульовані на їх основі принципи і правила стають також вихідними положеннями для організації практичної діяльності. Дослідження складного й імовірного процесу формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями потребує виявлення закономірностей і принципів, які дозволяють пояснити його сутність та забезпечують його цілісність.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема закономірностей, тенденцій і принципів у педагогіці дотепер залишається однією з найбільш складних, незважаючи на підвищений інтерес науковців до неї впродовж тривалого часу. Уявлення про загальнопедагогічні закони, закономірності й принципи навчання сформувалося завдяки ґрунтовним дослідженням видатних вчених Ю. Бабанського, Ш. Ганеліна, В. Гершунського, С. Гончаренка, М. Данілова, В. Загвязінського, В. Краєвського, В. Кушніра, І. Лернера, М. Скаткіна та ін. Вітчизняні вчені С. Вітвицька, В. Галузінський, М. Євтух та ін. визначають закономірності та принципи навчально-виховного процесу у вищій школі. Закономірності й принципи функціонування та розвитку системи післядипломної педагогічної освіти розкриті в дослідженнях В. Бондаря, О. Киричука, С. Крисюка, А. Кузьмінського, В. Олійника, Н. Протасової та ін. Проблема закономірностей і принципів навчання обдарованих учнів початкової школи була предметом дослідження українських і зарубіжних учених – Т. Івченко, О. Коваленко, О. Логінової, О. Толстопятової, А. Хуторського та ін. Проте відкритою залишається проблема закономірностей і принципів формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями.

Мета статті – обґрунтувати закономірності й принципи формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями.

Категорія “закономірності” тлумачиться як відносно стійкі й регулярні взаємозв'язки між явищами й об'єктами реальності, що виявляються в процесах зміни та розвитку. У закономірностях закладено вказівку на загальний напрям і конкретні педагогічні орієнтири розробки принципів.

У нашому дослідженні під закономірностями формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями ми будемо розуміти об'єктивні, загальні, необхідні, стійкі зв'язки цього процесу з його зовнішніми та внутрішніми чинниками. До зовнішніх чинників ми відносимо педагогічні й соціальні чинники, які є зовнішніми у відношенні до процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти та впливають на його спрямованість і характер (детермінантні закономірності). До внутрішніх чинників ми відносимо зв'язки і залежності між окремими компонентами та найбільш суттєві особливості всередині процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти (атрибутивні й продуктивні закономірності). З урахуванням цих положень нами було визначено єдину систему закономірностей і принципів формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти. Схарактеризуємо їх.

Згідно з першою детермінантною закономірністю, існує об'єктивний і стійкий вплив державних і громадських інститутів, динамічних соціально-економічних потреб на розвиток освітнього (загального та професійного) потенціалу особистості. Розвиток особистості можна представити як

неперервний процес дискретних змін у її структурі, породжених впливами зовнішнього середовища та внутрішніми протиріччями, які зокрема виникають як відповідь на виклики суспільства [3]. О. Сухомлинська підкреслює, що розвиток особистості як поява в неї якісних змін, новоутворень, нових механізмів та нових структур відбувається за соціокультурної підтримки цих процесів суспільними інституціями, сім'єю, школою, громадськими організаціями, церквою. Виняткове місце в цьому процесі належить освіті – спеціально організованій суспільством системі умов і закладів, де людина розвивається й розгортає різноманітну діяльність [5, с. 15].

Напрямок професійного розвитку багато в чому залежить від тих внутрішніх ресурсів (потенцій), якими володіє людина. Потенціал особистості можна розглядати через біологічну, соціальну або інтелектуальну складову, до того ж кожна наступна складова поглинає за своїм змістом всі попередні, тобто інтелектуальний потенціал є більш загальним у відношенні до соціального й біологічного.

Другою детермінантною закономірністю є *вплив економічних потреб суспільства, соціальної диференціації й темпів розвитку науки, освіти та технологій на зміст, методи і форми формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями*. Відповідно до мінливих запитів населення і перспективних завдань розвитку українського суспільства і економіки стає пріоритетним формування гнучкої системи неперервної професійної освіти, що розвиває людський потенціал. Дослідження, проведені О. Антоною, Ю. Клименюк, свідчать, що більшість вчителів не готові враховувати у своїй діяльності обдарування кожної дитини. Результатом неготовності вчителів розглядати в дитині обдарування і допомогти реалізувати їх у практичній діяльності є неспроможність особистості правильно обрати життєвий шлях, що врешті-решт негативно позначається на науковому та інтелектуальному потенціалі держави загалом, на рівні її економічного та соціального розвитку. Адже обдарований учень починається з обдарованого вчителя (інтелект загострюється інтелектом, характер виховується характером, особистість формується особистістю) [1, с. 337]. Отже, формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями неможливе без поширення в системі неперервної педагогічної освіти методів, технологій, форм організації підготовки, характерних для професійної діяльності вчителів з обдарованими дітьми.

Формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти пов'язане з інноваційною культурою вчителів, що володіють крім професіоналізму і компетентності ще такими рисами, як постійна орієнтація на навчання, саморозвиток, легкість у сприйнятті змін і подоланні інертності. При цьому найважливішою складовою системи неперервного підвищення кваліфікації вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями є інноваційні освітні програми й технології. Реалізація інноваційних педагогічних і інформаційних технологій, інтерактивних методів навчання уможливілює

зміну ролі вчителя в напрямі проактивності, дозволяє зробити його ініціатором самостійної творчої роботи з обдарованими учнями.

Обґрунтування першої атрибутивної закономірності щодо *обумовленості ефективності процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями наступністю неперервної педагогічної підготовки* детерміноване концептуальною ідеєю переходу до нової освітньої парадигми неперервної освіти і стратегією становлення нової моделі вітчизняної освіти у зв'язку з викликами цивілізації й формуванням нових освітніх потреб людини.

В. Кремень зазначає, що ми є свідками входження людства в нову сучасність, в епоху оновлення світу, в якому невпинно розширюються взаємозв'язки і взаємозалежність індивідів, держав, націй, інтенсивно формується планетарний інформаційний простір, трансконтинентальний ринок капіталів, робочої сили, активізується техногенний вплив на природне середовище, ускладнюються етнічні й міжконфесійні зв'язки та відносини. Визначальними стали інтелект та освіта, які перетворюють сучасне суспільство на суспільство знань [2].

Відповідно, освіта, що сформувалася в умовах індустріального суспільства як “освіта на все життя”, суперечить реаліям постіндустріального суспільства і вимагає модернізації щодо “освіти впродовж усього життя”. Модернізація освіти спрямована “не тільки на оновлення змісту, форм і методів освітньої діяльності, а й торкається самого розуміння сучасної освіти як *неперервної*, спрямованої на формування творчої особистості глобального інформаційного суспільства XXI століття, здатної до саморозвитку та навчання впродовж життя” [4, с. 75].

Загальноосвітова тенденція переходу від дискретно-ступеневих форм освіти до цілісної системи неперервної освіти обумовлює актуальність проблеми наступності як прояву систематичності й послідовності здійснення узгодженості багаторівневих освітніх програм і як умови структурування системи неперервної освіти. Тому ця закономірність втілюється в принципі наступності, який обґрунтовано нами в окремій науковій публікації [8].

Друга атрибутивна закономірність полягає в *обумовленості ефективності процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями рівнем професійно-особистісного розвитку вчителів як суб'єктів професійної діяльності*.

У сучасних дослідженнях підкреслюється, що з метою подолання кризи освітньої парадигми, яка найбільш повно відчувається в освіті дорослих, необхідно переглянути роль зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку людини як суб'єкта (В. Беляков, А. Брушлинський, В. Серіков, Г. Сухобська, В. Петровський та ін.).

Проблема, здебільшого, полягає в тому, що сформований тип мислення, поведінки та діяльності суб'єкта значною мірою залишається на позиції, яку психологи називають “позицією зовнішнього контролю”, філософи і педагоги – “недостатньо суб'єктною”, практики – “виконавською” (М. Хайдеггер, С. Рубінштейн, Є. Бондаревська,

О. Бодальов, І. Ісаєв, Є. Ільєнков та ін.). Ці характеристики підкреслюють у відносинах людини з навколишнім світом завищену значущість зовнішніх факторів і незначну роль внутрішніх. У зв'язку з цим відповідальність суб'єкта за самого себе (прийняття життєво важливих рішень і контроль за їх виконанням) перекладається в зовнішнє середовище.

Виходячи з того, що в сучасних педагогічних дослідженнях навчання розглядається як механізм цілеспрямованого педагогічного управління процесом суб'єктного перетворення студентів, загальним принципом педагогічного управління має стати перехід зі споглядальної та виконавської позиції на позицію активного суб'єкта діяльності [6, с. 23]. Це стає можливим за умови реалізації принципу *суб'єктності*, за якого становлення суб'єктності педагогів являє собою процес і результат зростання їхньої самоорганізації, самоствердження і самореалізації в процесі неперервної педагогічної освіти, а «навчальний процес розглядається як засіб і умова суб'єктного перетворення його учасників у єдиному просторі взаємодії» [там само]. Принцип суб'єктності як методологічний принцип формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями обґрунтовано нами в окремій науковій публікації [7].

Продуктивна закономірність: *обумовленість ефективності процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти відповідністю конструювання змісту означеної роботи згідно принципів розробки змісту освіти.*

Зміст освіти є проблемним полем філософії освіти. Філософські концепції освіти, що співіснують, конкурують і змінюють одна одну, базуються на певних когнітивних патернах освіти. Когнітивні патерни – це моделі пізнання дійсності і у більш широкому значенні моделі знання і мислення, певний набір правил і критеріїв.

В освітньому закладі зміст освіти – це зміст діяльності суб'єктів освітнього процесу, він конкретизується в навчальному плані освітньої установи. Зміст кожної дисципліни навчального плану конкретизується в освітніх програмах, кожна освітня програма змістовно знаходить своє відображення в підручниках і навчальних посібниках. Є кілька способів конструювання і структурування змісту освіти, які на практиці визначають способи розробки освітньої програми (Ч. Куписевич, В. Оконь): лінійна побудова навчального матеріалу, концентричний, спіралевидний, модульний.

Під час конструювання змісту освітніх програм необхідно враховувати, що розвиток сучасної освіти вимагає від вчителя зміни своєї позиції, осмислення й розуміння нових ролей і функцій професійно-педагогічної діяльності, оволодіння професійними компетенціями.

Друга продуктивна закономірність визначена нами як *обумовленість ефективності процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями спрямованістю до неперервного професійного й особистісного самовдосконалення та саморозвитку.* Ця закономірність логічно завершує ряд основних закономірностей формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі

неперервної педагогічної освіти, оскільки, по-перше, суспільний розвиток на сучасному етапі характеризується надзвичайно складними процесами, що актуалізує проблему формування готовності до неперервної освіти і самоосвіти; по-друге, однією із цілей будь-якого навчання є створення умов для подальшого загального і професійного саморозвитку і самовдосконалення, по-третє, самовдосконалення є сполучною ланкою всіх підсистем, що забезпечує неперервність освіти.

Висновки. Отже, виокремлені нами детермінантні закономірності розкривають причинно-наслідкові зв'язки процесу формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями з зовнішніми чинниками, що безпосередньо впливають і є об'єктивно існуючими й необхідними. Атрибутивні закономірності розкривають внутрішні характерні особливості й властивості досліджуваного процесу. Продуктивні закономірності (закономірності ефективності) визначають ті фактори, які впливають на його ефективність. Таке розуміння закономірностей і принципів формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями: а) розкриває його практичну сутність; б) визначає вимоги до ефективного здійснення; в) обумовлює вибір методів і засобів; г) характеризує результат.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Виявлені закономірності дозволяють нам розробити науково-методичну систему формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в умовах неперервної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : [моногр.] / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.
2. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В. Г. Кремень. – К. : Грамота. – 2007. – 576 с.
3. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури : монографія / С. О. Сисоєва. – К. : ТОВ Виробниче підприємство "Едельвейс", 2014. – 404 с.
4. Сисоєва С. О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С. О. Сисоєва, Н. Г. Батечко / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України – К. : ВД ЕКМО, 2011. – 368 с.
5. Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія : вісник АПН України. Наук.-теорет. та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15.
6. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навч. посібник. – Х. : Колегіум, 2013. – С. 23.
7. Ушмарова В. В. Суб'єктність як методологічний принцип формування готовності вчителів початкової школи до роботи зі здібними учнями / В. Ушмарова, О. Каданер // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – В 1. – С. 361 – 369.
8. Ушмарова В. В. Наступність як принцип формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної освіти / В. В. Ушмарова // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки Нац. акад. пед. наук України, Хмельницьк. гуманіт.-пед. акад. – Хмельницький: ХГПА, 2015. – Вип. 19. – С.187-191.

Анотація

У статті визначено єдину систему закономірностей (детермінантні, атрибутивні, продуктивні) і принципів процесу формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти, які дозволяють пояснити його

сутність та забезпечують його цілісність.

Ключові слова: закономірності, принципи, неперервна педагогічна освіта, суб'єктність, наступність, самовдосконалення, обдаровані учні, вчитель початкової школи.

Анотація

В статтє определена единая система закономерностей (детерминантные, атрибутивные, продуктивные) и принципов процесса формирования готовности учителей начальной школы к работе с одаренными учащимися в системе непрерывного педагогического образования, которые позволяют объяснить его сущность и обеспечивают его целостность.

Summary

The unified system of regular phenomena (determinant, attribute, productive) and the principles of the process of formation of readiness of primary school teachers to work with gifted pupils in the system of continuous pedagogical education that permit to explain its nature and ensure its integrity has been defined in the article.

Key words : regular phenomena, principles, continuous pedagogical education, subjectivity, succession, self-improvement, gifted pupils, primary school teacher.

УДК 37.034:159.955.0

О. А. Халабзар,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Розвиток науки і освіти є невід'ємною умовою підвищення конкурентоспроможності економічної системи, способом зайняти гідне місце на регіональному та світовому рівнях, зміцнити державність і розвивати національні інтереси, розширити форми інтеграції в світову освітню систему. Як стратегічний ресурс розвитку країни і суспільства це передбачає реорганізацію змістовної і процесуальної сторін вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти визначено як пріоритетна мета в стратегічних документах розвитку системи освіти. І завданням освітан, можливо, є саме роз'яснення майбутнім фахівцям складностей системи, у якій ми розвиваємося, її конструктивних можливостей, що є потенційними за допомогою синергетичного підходу. Виходячи з цього, **метою** нашого дослідження обрано розкриття можливостей синергетичного підходу в освітньому процесі. **Об'єктом** визначено формування особистості майбутніх фахівців у системі вищої професійної підготовки. **Предметом** є особливості застосування синергетичного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблем фахової підготовки майбутніх лінгвістів засвідчує, що різні аспекти досліджуваної проблеми знайшли своє відображення в таких напрямках наукової думки: методологічні засади дослідження професійної педагогічної підготовки фахівців (О. Абдулліна, А. Акімов, Ю. Бабанський, І. Зязюн, С. Сисоева, В. Сластьонін, та ін.); сутність феномену педагогічної культури (Є. Бондаревська, В. Гриньова, І. Ісаєв); загальнотеоретичні основи розвитку